

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ДОСВІД СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МАЛАЙЗІЇ

Розкриваються особливості стратегічного планування розвитку туризму країни на засадах сталості, на основі національних програм і кодексів стійкого розвитку туризму аналізуються державні ініціативи щодо запобігання деструктивного впливу туризму на екосистеми, досліджуються основні критерії сталості, котрими керується країна. Розглядається можливість використання досвіду Малайзії в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, деструктивний вплив туризму на екосистеми, критерії сталості, стратегічне планування розвитку туризму.

Раскрываются особенности стратегического планирования развития туризма страны на принципах стабильности, на основе национальных программ и кодексов устойчивого развития туризма анализируются государственные инициативы относительно предотвращения деструктивному влиянию туризма на экосистемы, исследуются основные критерии устойчивости, которыми руководствуется страна. Рассматривается возможность использования опыта Малайзии в Украине.

Ключевые слова: устойчивое развитие, деструктивное влияние туризма на экосистемы, критерии устойчивости, стратегическое планирование развития туризма.

Institutional framework and policy planning initiatives based on sustainability principle are studied through the national programs, codes of sustainable tourism development, basic sustainability criteria and state initiatives preventing the destructive impact of tourism on ecosystem are analyzing in context of the possibility of using the Malaysian experience in Ukraine.

Key words: sustainable development, destructive impact of tourism on ecosystem, sustainability criteria, strategic planning of tourism development

Постановка проблеми та її актуальність. Зростання значимості туризму та загострення проблем, пов'язаних з його розвитком, змушують говорити про необхідність змін та пошуку нових векторів розвитку. Це стало причиною численних спроб адаптації головних положень і принципів концепції сталого розвитку до контексту туризму. Актуальність полягає в тому, що стійкий розвиток туризму забезпечує стійкий розвиток економіки, який так важливо підтримувати країні - «новому азійському тигру».

Метою даного дослідження є визначення особливостей розвитку туризму Малайзії на засадах сталості для подальшого застосування її досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвитком туризму в Малайзії почали активно займатись починаючи з 1970-х рр. Він поступово зростав як альтернативний сектор, і став чи не основним компонентом структури національної економіки. Так пряма частка туризму в ВВП Малайзії вже 5 років як перевищує позначку 7 % (з 2007). Станом на 2011 р. показник прямої зайнятості в сфері туризму становить 6,6% (аналогічний

попередньому, 2010 р.), при тому що загальна зайнятість по країні на кінець 2010 р. ставить 63.9% [5]. Це досить непогано, с урахуванням того, що в структурі ринку послуг переважають інформаційні, за ними - транспортні, і вже потім туристичні [1]. Згідно даних Всесвітньої Ради Подорожей та Туризму інвестиції в туристичну сферу становлять MYR 15, 2 млрд. (9,4 % загальних інвестицій в 2011 р.; це 5 млрд.\$). За цим показником Малайзія займає 5-те місце в своєму регіоні після таких країн, як Сінгапур, Бруней, Камбоджа і В'єтнам. Характерний тренд щодо цих трьох соціально-економічних показників (частка у ВВП, зайнятість та інвестиції) – спільний: темпи щорічного приросту протягом останніх 20 років невинно уповільнюються [5]. Що не скажеш про кількість щорічних прибуттів. За даним UNWTO станом на 2010 р. Малайзію відвідало 24,5 млн. туристів. Надходження від туризму становили 17,8 млрд. дол. (7%), що на 1 млн прибуттів більше порівняно з попереднім роком, й відповідно забезпечило на 2 млрд більше валютних надходжень [7]. Відвідують країну туристи переважно з Сінгапуру, Індонезії, Таїланду [2].

Стратегічним завданням тепер є забезпечити збалансований і подальший розвиток туризму. Національна політика розвитку туризму, яку визначив уряд Малайзії, спрямована на стимулювання вітчизняної економіки шляхом надходження іноземної валюти, можливості працевлаштування та заохочення економічного і соціального розвитку. Уряд також хоче використовувати туризм задля розвитку сільських районів, сприяючи прискоренню інтеграції з міськими районами та культурному обміну. Тим не менш, прогрес індустрії туризму Малайзії – ознака ролі держави у розвитку сфери послуг. Озираючись на 1970-і рр., коли було розпочато перші ініціативи з розвитку туризму, метою було зміцнення національної єдності та розвитку нації. Дякуючи ефективній стратегії ці цілі перетворили туризм в один з найбільших секторів в країні, про що раніше навіть не сподівались [2].

Нині Малайзія – рецелієнт туристичних потоків з позитивним сальдо туристичного балансу (орієнтована на експорт туристичних послуг). Тип національного ринку – стабілізуєчий: орієнтований на розвиток іноземного туризму (організація подорожі іноземних громадян територією своєї країни). Характерна сформованість ринкових структур, високий рівень розвитку індустрії туризму, зростаюча інтенсивність участі в світовому туристичному процесі [1]. За рівнем туристичної конкурентоспроможності згідно даних однойменного звіту Економічного форуму станом на 2011 р. Малайзія посідає 7-му регіональну й 35-у світову позиції з поміж 139 країн світу [8].

Країна узгоджує свою туристичну політику з кодексом стійкого розвитку туризму, спільно розробленим Азіатсько-Тихоокеанським економічним співробітництвом (АТЕС) та Туристичною асоціацією країн Азії й Тихого океану (РАТА), оскільки є членом цих регіональних організацій. Відповідно, програма закликає членів асоціації РАТА й країн АТЕС до: 1) збереження природного середовища, екосистем і

біорізноманіття (заохочення відповідних владних структур до виявлення областей, що потребують збереження); 2) поваги й підтримки місцевих традицій, культур і громад (повага інтересів місцевих жителів зважає не лише на дотримання місцевих законів та звичаїв, але й внесок туризму в соціально економічний розвиток туристських дестинацій; надання можливості більш широкої співпраці з місцевими жителями, участі в дискусіях з питань планування туризму, де вони впливають на індустрію туризму й співтовариства); 3) підтримки системи екологічного менеджменту; 4) економії енергії й зменшення кількості відходів і забруднюючих речовин (заохочення до екологічно відповідальної практики, збереження водних ресурсів і охорони якості води, питання відходів та енергії, контроль рівня шуму, сприяння використанню й переробці біо-розчинних матеріалів); 5) підвищення рівня поінформованості за допомогою туристичного маркетингу; 6) співробітництво з іншими особами й організаціями з метою розвитку екологічного вдосконалення й практики стійкого розвитку, включаючи встановлення показників і моніторингу; дотримання всіх міжнародних конвенцій, національних, державних й місцевих законів, охорона природного середовища й культурних особливостей) [4].

Основні напрямки роботи на другому етапі Плану дій по стійкому розвитку туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (2006-2012 рр.) такі:

а) посилення ролі туризму в соціально-економічному розвитку й боротьбі з убогістю; б) полегшення поїздок і розвиток транспортної й іншої інфраструктури, пов'язаної з туризмом; с) управління сектором туризму з обліком соціо-культурних і екологічних факторів; d) урегулювання кризових ситуацій і управління ризиками в секторі туризму; і е) розвиток людських ресурсів у секторі туризму [4].

В квітні 2001 р. в Малайзії було прийнято власний Кодекс стійкого туризму. Він ґрунтувався на попередньо зазначеній програмі РАТА й на розробленій спільно з екологічною організацією Малайзії (Malaysian Nature Society) 1996 р. національній програмі розвитку екологічного туризму (National Ecotourism Plan). Акцент ставився на розвитку екологічного туризму за рахунок сільського господарства та розвитку сільського турпродукту. Країна насправді володіє безцінними екосистемами (морські парки й острови, кораллові рифи, унікальна флора і фауна, національні парки, заповідники, мангрові ліси, джунглі, вапнякові печери, річки, водоспади, озера, пляжі, гори), а також має потенціал до розвитку екологічного туризму на території національних парків (75% – ліси; з них 60% – незаймані тропічні-джунглі). Головною ідеєю Кодексу став стійкий туризм, який передбачає необмежено тривалу підтримку ресурсів, на яких базується. У більш широкому контексті це «всі типи туризму, що використовують природні й штучні ресурси, які здійснюють внесок у стійкий розвиток». До принципів стійкого туризму згідно кодексу відносяться: невичерпне, стійке використання природних ресурсів; скорочення надмірного споживання й відходів; забезпечення збереження

природної, соціальної й культурної розмаїтості; ретельне планування, комплексний підхід, інтеграція екотуризму в плани регіонального розвитку; підтримка місцевої економіки, участь місцевого населення в розвитку туризму й поділ ними фінансових і інших переваг від цієї діяльності; консультування зацікавлених осіб і громадськості; навчання персоналу; відповідальний маркетинг туризму [2,11].

Керуючись глобальними та національними планами дій по стійкому розвитку туризму уряд Малайзії у співпраці з Міністерством Туризму реалізує ініціативи, програми, досвід яких мав би користь і для України:

- Malaysian Nature Society – найбільша й найстаріша неурядова екологічна організація Малайзії (з 1940 р.), яка має 13 філій по всій країні й штаб-квартиру у Куала-Лумпурі. Її місія полягає у збереженні довкілля, екологічній освіті, заохоченні відповідального ставлення до екосистем, вивченні, оцінці, збереженні і захисті природної спадщини країни. Організація керується 12-річним стратегічним планом, котрий був запропонований у 2008 р., суть якого полягає в духовному розвитку суспільства за рахунок шанобливого ставлення до природи [9].

- В морських парках дозволено займатися тими видами спорту і активного відпочинку, які не наносять шкоди кораловим рифам: дайвінг, підводне плавання, підводна зйомка, огляд і обстеження водної флори і фауни, використання немоторизованих плавзасобів, у т.ч. яхт і байдарок, годування риб, турпоходи островами. У відповідності з законом про рибоохорону від 1985 р. будь-яка діяльність, що знищує чи завдає шкоди кораловим рифам і морській екосистемі знаходиться під заборобою і є поза законом. До такої діяльності відноситься: вилов і знищення риби, полювання на рибу з гарпуном чи самострілом; збір коралів, ракушок та інших морських жителів; забруднення місцевості та викиди відходів; спуск якоря на рифи; зведення якихось наплавних конструкцій. Дирекції морських парків виступають в якості освітніх і правоохоронних центрів, де відвідувачі можуть отримати інформацію про коралові рифи [3].

- Дайвінг-курорти і морські парки залишаються в порівняно незайманому стані завдяки грамотному управлінню зануреннями й екологічним моніторингом, відповідно до яких дозволяється лише певне число занурень в день [3].

- Особливістю екологічного туризму у національних (як і будь-яких природних) парках Малайзії є те, що більша частина екскурсійних стежок прокладена над землею у вигляді підвісних доріжок й мостів. Таким чином, туристи не порушують рослинний покрив і не шкодять тваринам [3].

- Розроблений проект «Перешкоди й можливості кредитної й мікрофінансової підтримки для відповідального рибальства у внутрішніх водоймах Малайзії» [2].

- Відповідно до офіційної інформації Dow Jones, до 2013 р. Малайзія планує почати продаж біопалива на основі пальмового масла всередині країни [6].

- Малайзійці намагаються утримувати свою країну в чистоті, недотримання цього правила карається штрафом в 500 мал. ринггіт.

- Нещодавно влада Малайзії вирішила, що з 15 червня 2011 один з туристичних центрів країни, місто Малакка, перетвориться в зону, де паління буде під заборонаю. За заявою міністра охорони здоров'я Ліов Тіонг Лайя крім цього міста ще в чотирьох областях штату введуть таку заборону на тютюн. Як вважають фахівці, це допоможе викоринити таку розповсюджену в Малайзії шкідливу звичку, залучити більше туристів, до того ж посприє збереженню історичних будинків і пам'ятників міста. Отже, зона без паління й тютюну охопить історичну область міста й ще чотири місця в штаті Малакка. Тим, хто порушить дану заборону, буде загрожувати штраф, розмір якого становить 300 ринггіт (100 доларів). А от розмір максимального грошового стягнення за шкідливу звичку буде 5000 ринггіт (це вже більше півтори тисяч доларів США) [10].

- Задля розвитку туризму уряд реалізує програму «Малайзія вітає світ», що полягає в навчанні обслуговуючого персоналу готелів більш якісному обслуговуванню туристів, а також в навчанні співробітників митниці й поліції [2].

- Підвищення кваліфікації працівників тур сфери забезпечується й спеціальними курсами, які проводяться з метою створення індустрію туризму. оснащеної компетентним і надійним персоналом: «Think Tourism» Course (Malaya version only), Eco-Host Course, Mesra Malaysia Course, Budget Hotel Course, Tourist Boat Handling Course, Training and Courses at the Malaysian Association of Hotels (курси, що проводяться Асоціацією готелів Малайзії), National Craft Institute (Інститут національних ремесел). Під егідою МАТА (Малайзійська асоціація туристичних агентств) діє школа туризму створена 1996 року, яка пропонує курси відповідні національним професійним стандартам, які визнані урядом Малайзії і міжнародними інституціями, зокрема Міжнародною асоціацією повітряного транспорту (IATA) та Асоціацією Турагентів (UFTAA) [2,11,12].

- Програма стійкого розвитку екологічного туризму (1Malaysia Green & Clean - Think Tourism! Act Tourism!) [2].

- Програма популяризації національної кухні – Fabulous Food 1 Malaysia. Міністерство туризму Малайзії порекомендувало турфірмам робити акцент на національній кухні в рекламних описах турів [2].

Не зважаючи на досить сильний та ініціативний орган – Міністерство Туризму, система управління туристичною сферою Малайзії залишається досить диверсифікованою. Плануванням туристичної діяльності в Малайзії опікується трьох-рівнева структура: федеральний уряд, уряди штатів і місцеві органи влади. Федеральні органи державної влади, переймаючись розвитком сільських районів, також беруть участь в управлінні розвитком туризму. Серед них – Міністерство сільського господарства (агротуризм), Департамент лісового господарства і Департамент дикої природи і національних парків (екотуризм),

Департамент рибного господарства (прибережний туризм), Міністерство освіти (освітній туризм), Відділ у справах аборигенів – корінного населення (етнічний туризм), Департамент музеїв і старожитностей (спадщини/культурний туризм) [13]. Отже структура управління досить відмінна від практики в Україні. Крім того, у Малайзії дуже вагомий вплив мають місцеві організації, котрі покликані контролювати й моніторити місцевий ринок, зокрема, Асоціація готелів і турагентів Малайзії. Перевагою місцевого ТІЦ (МАТІС) над українським є – його розміри, ініціативність та ефективність в проведенні різноманітних свят, міні-фестивалів, виставок на своїй території. В його складі – амфітеатр, конференц-зал, галерея ТІЦу, сувенірні крамниці, бутіки, тощо. Привертає увагу й розгалужена територіальна структура – регіональні департаменти у 13 штатах країни [14].

Україні варто скористатись досвідом малайзійських туристичних асоціацій, корті організовують курси підвищення кваліфікації, при яких створюються спеціальні школи. Досить перспективною є політика підтримки народних промислів – інститут з однойменною назвою. Варто взяти до уваги принцип малайзійських регіональних програм, покликаних боротися з бідністю за рахунок туризму (програма «Go2Homestay» (В Малайзії Міністерство Туризму розробило і активно займається впровадженням програми «GO2Homestay», тісно співпрацюючи з місцевим населенням. Дана програма передбачає проживання в сім'ї, як правило в сільській місцевості. Такий родинний досвід проживання в традиційному селі дозволяє просто і швидко познайомитись з реальною Малайзією, з способом життя місцевих жителів. Загальна кількість хоумстейв станом на 2011 рік становить 144 шт. місткістю понад 4000 кімнат. Основна їх кількість зосереджена в штатах Саравак, Сабах на о-ві Борнео та шт.Селангор. Причина – сільська місцевість, богата культура, природа (більше третини вкриті лісами)). Також бажаною є підтримка системи екологічного менеджменту (заохочення регулярного проведення екологічного аудиту; формування чітких показників екологічної політики й керівних принципів для різних секторів індустрії туризму; розробка екологічно чутливого дизайну і конструктивних рішень в будинках або озеленення в туристичних цілях). Актуальним є заохочення підприємств туристичної галузі до екологічно й соціально відповідальних дій, участь туроператорів у програмах, заходах щодо захисту навколишнього середовища.

Цікавою є ситуація з залученням інвестицій. У багатьох країнах при організації власного бізнесу кількість акцій іноземного вкладника й представника країни повинні розподілятися 50% на 50%. Для залучення корінного населення у бізнес уряд Малайзії у багатьох випадках підвищує процентну ставку іноземного вкладника до 70 %. Значні пільги, надаються підприємствам-виробникам, що з одного боку, сприяє підвищенню конкурентоспроможності малайзійських виробників, а з іншого боку – стимулюють заощадження й інвестиції. Малайзія має туристичний слоган, з котрим вийшла на міжнародний ринок – «*Malaysia – Truly Asia*» і

кожний штат включно з федеральними територіями має своє обличчя – туристичний логотип і слоган, які добре знані на світовому туристичному ринку. Ще одна перевага – активний та успішний брендинг. В цьому плані показовим є реклама на міжнародних телевізійних каналах, такі як BBC, CNN або Al Jazeera, виробництво та розміщення відеороликів, запрошення журналістів у ознайомчі тури, спонсорство великими міжнародними компаніями (приклад застосування стратегій піару для зміни ставлення до країни). Державний брендинг нарівні з публічною дипломатією та міжнародними публік рилейшнз є однією з основних стратегій формування образу та репутації країни. Проте, крім Міністерства Туризму своєрідною пропагандою займається спеціально створений орган – «Malaysia Promotion Board», що було б не зайвим і в Україні [2].

Висновки. Щодо стратегічного планування в сфері туризму затвердилися певні стереотипи. Як правило, коли справа стосується сталого розвитку туризму, використовуються вже існуючі стандартні моделі планування, що не завжди доцільні на національному рівні. Малайзія ж навпаки, розробляє власну стратегію, кодекси, програми розвитку туризму, котрі базуються на урахуванні місцевих умов, ресурсів та вразливих місць, й демонструють високу ефективність та успішність.

1. Любіцева О.О.. Ринок туристичних послуг: К., Альтерпрес, 2006 с.107-109
2. <http://www.motour.gov.my> – офіційний сайт Міністерства Туризму
3. <http://www.tourism.gov.my> - туристичний портал Малайзії
4. <http://www.pata.org> - Туристична асоціація країн Азії й Тихого океану
5. <http://www.wttc.org> – Всесвітня Рада Подорожей та Туризму
6. www.dowjones.com - Dow Jones & Company
7. <http://mkt.unwto.org/en/content/tourism-highlights> - UNWTO
8. <http://www.weforum.org/s?s=travel+and+tourism+competitiveness+report+2011> – Всесвітній економічний форум
9. <http://www.mns.my> - The Malaysian Nature Society (MNS)
10. <http://www.malaziya.com/interesnoe/v-malaiezii-zapretyat-kurit>
11. www.matta.org.my - Малазійська асоціація туристичних агентств
12. hotels.org.my - Малазійська асоціація готелів
13. Marzuki A. Tourism Development in Malaysia. A Review on federal government policies: School of Housing Building and Planning, Universiti Sains Malaysia, 2010
14. www.matic.gov.my – офіційний сайт головного управління малайзійського ТІЦ

УДК 911.3

Кіптенко В.К., Кузьменко К.П.

ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА ТА ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ІЗРАЇЛІ

Проаналізовано туристичну політику й програми розвитку туризму регіонального, національного та міжнародного рівнів, а також інноваційний досвід Ізраїлю, який доцільний до впровадження в Україні.

Проанализированы туристическая политика и программы развития туризма регионального, национального и международного уровней, а также инновационный опыт Израиля, который целесообразно применить в Украине.